

manje-više autonomni sistem sa određenim socijalnim namenama; Konstantinović, pak, posmatra jezik kao objektivizaciju različitih duhovnih stanja. U jeziku on vidi duhovnu tvorevinu: doživljaj vremena i sveta u njoj je dat gotovo na neposredan način.

Ne treba, zato, u analizi jezičkih oblika kod Konstantinovića tražiti bilo kakvo egzaktnije tumačenje. Kao što to nije moguće ni u Vinaverovom slučaju. On jednostavno apstrahuje od svih dimenzija jezika zadržavajući se samo na značenjima koja njegovi oblici dobijaju u određenoj kulturno-duhovnoj situaciji. Iz tog aspekta prilazi Nastasijeviću jezičkom eksperimentu, ili njegovome jezičko-poetskom idiomu. Kako je na taj način jezik već dignut na nivo duhovne tvorevine, sasvim je razumljivo što Konstantinović jezičke izmene kod Nastasijevića razume i tumači kao proces estetskoga oblikovanja. Tako će Nastasijevićovo silno redukovanje u jeziku objašnjavati kao svođenje svih dimenzija bića na jednu jedinu, kao redukovanje njihovoga razvika na njihovu bit, egzistencije na esenciju. Slika jezika je slika sveta; u dimenzijama jezičkim materijalizovane su dimenzije mentalne.

Nastasijević se tako javlja kao pesnik koji ostvaruje pesmu u samome procesu redukovanja, svođenja na bitnosti, na neku poetsku sliku prasneta ili osnovnoga počela. Put, dakle, do pesnikove slike sveta ostvaruje se temeljitom eliminacijom svega aktuelnog. Tu će u prvom redu biti kritički odnos prema tekovinama savremene civilizacije. I otuda i dolazi Nastasijevićeva otvorena negacija modernoga sveta i zatvaranje u vlastitu, srpsku tradiciju; individualnoj svesti savremenog čoveka on suprotstavlja kolektivnu patrijarhalnu svest svoga naroda. Melodija narodnoga jezika i melosa tako su mu dali osnova za ranije cikluse njegove lirike. Kasnije je, međutim, išao dalje: postepeno je redukovao svaku naslagu tradicije i kulture u traganju za prasnovom, nekakvim mističnim jedinstvom u sve-jednome.

Taj pesnikov hod se može pratiti u celokupnome njegovom delu. Konstantinović tu prati samo u njegovoj lirici. Jer, u poeziji se to najizrazitije i oseća: stihovna struktura se sve više sažima i svodi na najelementarnije. Kao da pesniku smetaju sve boje sveta i želi da ih neutrališe. Možda bi se ovde mogla da povuče i izvesna razvojna paralela sa hrvatskim pesnikom A. B. Šimićem, koji je, isto tako, sve boje sveta, na kraju svoga pesničkoga razvoja, sveo na neutralnu sivu. Kod nas su zaista retki pesnici koji su do tog stepena bili radikalni u traganju za bitnostima u negaciji egzistencije da bi mogli da završe u nekakvom ćutanju ili anti-jeziku, kako se Konstantinović izrazio. Nastasijević je takav pesnik. Njegove pesme zaista završavaju u ćutanju, izražavaju samu unutarnju harmoniju prvobitnoga identiteta.

Nijedan dosadašnji interpretator ovoga pesnika nije kao Konstantinović uspeo da zahvati unutarnju Nastasijevićevu protivrečnost: njegov veliki eksperiment u jeziku, u stvari, je dosad kod nas najradikalnija negacija jezika. Nastasijević u jeziku negira pokret, razvike, redukuje sve glagolske oblike, svodeći svoju sintagmu na spoj imenskih oblika. Time on, u stvari, negira svako aktuelno zbivanje, pa čak i zbivanje uopšte. Ono što njega interesuje jeste čista esencija, neki eleačanski bitak. A put koji je izabrao vodio ga je kroz pravoslavnu dogmu — kroz nju je on došao do svoje bezbojne i nepokretne slike sveta. Nastasijević tako završava u čistoj statici.

Da bi tu statiku sveta mogao da izrazi, on je nastojao da svu živost, svaki pokret u jeziku umrtvi. Otuda njegovo interesovanje za arhaične oblike: oni, s jedne strane, izlaze iz jezika kojim se govori o savremenom, aktuelnom, a s druge — dati su van vremena, što znači i kao večni. Traganje za večnošću u jeziku kod Nastasijevića je traganje za statikom prvotnog jedinstva. Tako se sva pesnikova jezička eksperimentisanja pokazuju kao svrhovita s obzirom

na njegovu osnovnu duhovnu orijentaciju. Spor o njegovome jeziku obelodanjuje se i kao nerazumevanje prirode njegovoga poetskog poduhvata.

Ove i slične probleme Nastasijevićevog pesništva Konstantinović je svojom metodom neprekidnog misaonog variranja doveo do krajnjih određenja. Radikalnost pesnikova izvanredno se podudarila sa radikalnošću analitičara. Dovođenje do osnovnoga jedinstva, prapočela, mûka, nepokretnosti, poetske beline — to je osnovni pesnikov cilj. Njegov, pak, analitičar ni ranije ni sada nije se mogao da zaustavi sve dok nije došao do nekog mogućeg apsolutnog značenja. A taj put do »apsolutnog značenja« redovno ga izvodi iz okvira analizirane književne tvorevine i ostavlja na imaterijalnom »terenu« misaonog određenja, čiste spekulacije. Od Konstantinovića se stoga i ne može očekivati da se bavi (imamentnom književnom metodom) analizom unutarnje strukture konkretnoga dela ili poetskoga opusa i da u tim okvirima i ostane. Njegov put doista vodi izvan književnosti; on svojom metodom rastvara književno-jezičku strukturu, oslobađa je za čiste misaone kategorije.

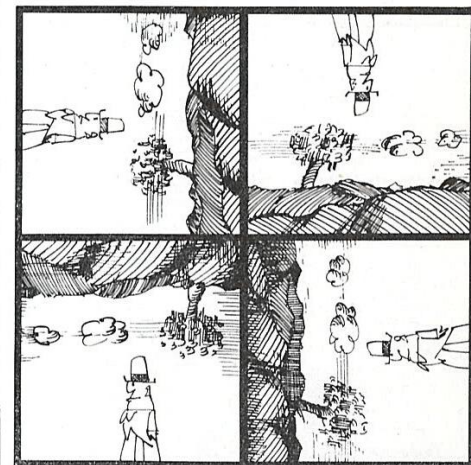
Prednost, dakle, Konstantinovićevog pristupa književnoj tvorevini ogleda se u njegovoj misaonoj odvažnosti i moći da nadiđe okvire književnosti kao književnosti, da sagleda dublje semantičke implikacije književno-jezičkog akta. Da ga, u stvari, interpretira tako što će ga vratiti izvornoj, osnovnoj celini istorijsko-etnički uslovljenog humanog sveta. Jedna nacionalna kultura se razvija po svojim unutarnjim zakonima, ona aktuelizuje svoje potencije. Razvoj književnosti se ne može objasniti izvan ili mimo toga razvoja. Ako se pak žele da sagledaju suština i granice toga šireg razvoja, ako se želi da otkrije njegova razvojna dijalektika, onda se ne smeju postavljati ograničenja, onda se moraju izvlačiti krajnje misaone mogućnosti, moraju se aktuelizovati sve implikacije. Stoga su Konstantinovićeve misaone ambicije veoma velike, u stvari, krajnje. On je sklon misaonoj pustolovini, u pozitivnom i negativnom značenju te reči. Ti momenti dolaze do posebnoga izražaja kad u fokus njegovih razmatranja dođe književna tvorevina bez većih misaonih pretenzija: tad se nedvosmisleno očituje diskrepancija među analitičkim metodom i predmetom. Granice Konstantinovićeve spekulativne analize ovde su belodane.

Naime, književna tvorevina je ipak *konkretna* tvorevina, neponovljiv spoj veštastvenog i duhovnog, događaj koji jasno ukazuje na svoje granice. Njegovu sematiku mi ne možemo otkriti ako nemamo u vidu upravo taj momenat. I pored svih implikovanih značenja, konkretno ostvarena pesma je odelito, samostalno biće koje znači i samom svojom neposrednom datom egzistencijom. Na taj momenat i ukazuje savremena strukturalna analiza. Konstantinović, pak, svojom spekulativnom analitičkom metodom upravo taj momenat prenebregava. Stoga posle njegove analize osećamo prazninu iz koje je iščilelo delo, prazninu koja je nastala u zatvorenom spekulativnom krugu i iz sebe prognala svaku konačnost, pa i konačnost neposredno ostvarenog bića.

U Nastasijevićevom slučaju ta praznina je na briljantan način ostvarena u potpunoj saglasnosti sa jednim poetskim ekstremizmom. Jer, Nastasijević je isto tako uspeo da dovede svoju pesmu do apstrakcije, da je oslobodi vlastitog tkiva i svede na poetski materijalizovanu prazninu ili ništavilo. U svome dijalektičkom razvoju, pesma kao objektivirano protivrečje, kao pozitivitet koji afirmiše vlastitu negaciju, to je mogla da učini. U tome je bila i sva veličina i sva tragika Momčila Nastasijevića. Konstantinović je tu protivrečnost briljantno osvetlio, i u trenutku kad se njegova spekulativno-analitička metoda u svem svom sjaju potvrdila, u tom trenutku je ona obelodanila i svoje granice. Konačna afirmacija je pokazala vlastitu negaciju.

PAVLE KOVAČEVIĆ

do sarkazma i napred

karikatura nedeljka ubovića

iz zlatnih jaja ne legu se pilići.
zemlja se okreće, a mi kažemo — sunce
zalazi.

izgubio sam se tražeći izlaz.
u slobodnoj zemlji zatvori su za svakog
otvoreni.

ko sanja revoluciju, ni pucnji ga probuditi
ne mogu.

svaka granica između dva naroda je
zajednička.
nepravda nije zaslužila da se o njoj toliko
piše.

veliki se moraju češće saginjati.

i s leve i s desne strane našeg puta
neopisive lepote.